

**UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA STRATEGIK
REJALASHTIRISHNI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI**

Shukurov Abduvoxid Xurramovich

Oriental universiteti magistranti

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirishni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Strategik rejalashtirishning maktab boshqaruvidagi o'rni, uning tashkiliy, pedagogik va huquqiy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda strategik rejalashtirishning ilmiylik, tizimlilik, uzluksizlik, moslashuvchanlik, manfaatdor tomonlar ishtiroki hamda natijadorlik tamoyillari asoslab berilgan. Shuningdek, maktab strategiyasining asosiy tarkibiy elementlari, zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, Big Data va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv texnologiyalarining strategik rejalashtirish jarayonidagi o'rni tahlil qilingan. Ichki va tashqi omillarning strategik boshqaruv samaradorligiga ta'siri ochib berilgan hamda umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirishni takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: strategik rejalashtirish, umumiy o'rta ta'lim maktabi, strategik boshqaruv, ta'lim menejmenti, strategik liderlik, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, Big Data, Data-driven Management, SWOT tahlil, PEST tahlil, strategik rivojlanish, boshqaruv samaradorligi.

ABSTRACT: This article examines the specific features of organizing strategic planning in general secondary schools from a scientific perspective. It analyzes the role of strategic planning in school management and highlights its organizational, pedagogical, and legal dimensions. The study substantiates the fundamental principles of strategic planning, including scientific validity, systematic approach, continuity, flexibility, stakeholder participation, and performance orientation. Furthermore, it discusses the core components of school strategic planning and explores the application of modern management approaches, digital transformation, artificial intelligence, Big Data, and data-driven management technologies in the strategic planning process. The research also identifies internal and external factors influencing the effectiveness of strategic management and provides scientifically grounded conclusions aimed at improving strategic planning practices in general secondary education institutions.

Keywords: strategic planning, general secondary school, strategic management, educational management, strategic leadership, digital transformation, artificial intelligence, Big Data, data-driven management, SWOT analysis, PEST analysis, strategic development, management effectiveness.

Zamonaviy ta'lim tizimida umumiy o'rta ta'lim maktablarini samarali boshqarish davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda maktablar oldiga qo'yilayotgan vazifalar faqat ta'lim xizmatlarini ko'rsatish bilan cheklanib qolmay, balki raqobatbardosh, ijodiy va zamonaviy kompetensiyalarga ega shaxsni shakllantirish, jamiyatning ijtimoiy buyurtmasini bajarish hamda inson kapitalini rivojlantirishni ham qamrab olmoqda. Mazkur vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish esa maktab faoliyatini ilmiy asoslangan strategik rejalashtirish asosida tashkil etishni talab etadi.

Strategik rejalashtirishning umumiy tamoyillari barcha tashkilotlar uchun bir xil bo'lsa-da, umumiy o'rta ta'lim maktablarida uni tashkil etish o'ziga xos tashkiliy, pedagogik, ijtimoiy va huquqiy xususiyatlarga ega. Ushbu xususiyatlar maktabning davlat ta'lim siyosatini amalga oshiruvchi ijtimoiy institut ekanligi, uning faoliyati ko'plab manfaatdor tomonlar bilan uzviy bog'liqligi hamda ta'lim natijalarining uzoq muddatli ijtimoiy ta'siri bilan izohlanadi. Shu sababli maktablarda strategik rejalashtirishni sanoat korxonalari yoki tijorat tashkilotlaridagi strategik rejalashtirish bilan aynan bir xil mazmunda talqin qilish ilmiy jihatdan to'g'ri bo'lmaydi.

So'nggi yillarda umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirishning mazmuniga raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), elektron boshqaruv tizimlari va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv (Data-driven Management) kabi yangi yo'nalishlar kirib kelmoqda. Bu esa maktab strategiyasini ishlab chiqishda faqat an'anaviy boshqaruv usullariga tayanish yetarli emasligini, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqoridagi ilmiy qarashlarni umumlashtirish asosida xulosa qilish mumkinki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirishni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari uning ijtimoiy yo'naltirilganligi, pedagogik maqsadlarga xizmat qilishi, davlat ta'lim siyosati bilan uzviy bog'liqligi, manfaatdor tomonlarning keng ishtiroki, uzluksizlik va moslashuvchanlik tamoyillariga asoslanishi bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari strategik rejalashtirishni raqamli boshqaruv, ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va innovatsion rivojlanish mexanizmlari bilan integratsiyalashgan holda tashkil etishni talab etmoqda. Aynan mazkur jihatlar umumiy o'rta ta'lim maktablarining barqaror rivojlanishini ta'minlash, ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini oshirishning nazariy hamda amaliy asosini tashkil etadi.

Ilmiy adabiyotlarda strategik rejalashtirish faqatgina kelajak faoliyatini rejalashtirish vositasi sifatida emas, balki boshqaruvning barcha funksiyalarini yagona tizimga birlashtiruvchi kompleks mexanizm sifatida talqin etiladi. Zamonaviy menejment nazariyasiga ko'ra, strategik rejalashtirish rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, motivatsiya, nazorat va baholash funksiyalarini yagona maqsad sari

yo'naltiradi. Shu jihatdan strategik rejalashtirish maktab boshqaruvining barcha tarkibiy elementlarini o'zaro bog'lovchi metodologik asos hisoblanadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirish boshqaruvning barcha darajalarini qamrab oladi. Bunda maktabning rivojlanish strategiyasi pedagogik jamoa faoliyati, metodik xizmat, o'quv-tarbiya jarayoni, moliyaviy boshqaruv, moddiy-texnik bazani rivojlantirish hamda ota-onalar va mahalla bilan hamkorlikni yagona tizim sifatida muvofiqlashtiradi. Natijada maktab faoliyatining barcha yo'nalishlari umumiy strategik maqsadlarga xizmat qiladi.

Strategik rejalashtirishning tamoyillari

Strategik rejalashtirishning ilmiy asoslanganligi uni tashkil etish tamoyillariga bevosita bog'liq. Ilmiy manbalar tahlili asosida umumiy o'rta ta'lim maktablarida strategik rejalashtirish quyidagi tamoyillarga asoslanishi maqsadga muvofiqdir:

- **Ilmiylik tamoyili** – strategik qarorlar ilmiy tadqiqotlar, statistik ma'lumotlar, monitoring natijalari va tahliliy axborotlar asosida qabul qilinishi lozim.
- **Tizimlilik tamoyili** – strategik reja maktab faoliyatining barcha yo'nalishlarini yagona boshqaruv tizimiga birlashtirishi zarur.
- **Uzluksizlik tamoyili** – strategik rejalashtirish doimiy ravishda takomillashtirib boriladigan jarayon bo'lib, tashqi va ichki muhitdagi o'zgarishlarga mos ravishda yangilanib boradi.
- **Moslashuvchanlik tamoyili** – strategik reja tashqi muhitdagi iqtisodiy, siyosiy, demografik va texnologik o'zgarishlarga tezkor moslasha olishi kerak.
- **Manfaatdor tomonlar ishtiroki tamoyili** – strategiyani ishlab chiqish va amalga oshirishda pedagoglar, ota-onalar, o'quvchilar, mahalla hamda mahalliy davlat organlarining faol ishtiroki ta'minlanishi zarur.
- **Natijadorlik tamoyili** – strategik maqsadlarning bajarilishi aniq indikatorlar orqali muntazam monitoring qilinishi va baholanishi lozim.

Mazkur tamoyillarga amal qilish strategik rejalashtirishning samaradorligini oshiradi hamda maktab rivojlanishining barqarorligini ta'minlaydi.

Strategik rejalashtirishning mazmuni faqat rivojlanish rejasini ishlab chiqish bilan cheklanmaydi. Ilmiy adabiyotlarda maktab strategiyasi quyidagi asosiy tarkibiy elementlardan iborat ekanligi ko'rsatiladi:

- maktabning missiyasi;
- rivojlanish vizyoni;
- strategik maqsadlar;
- ustuvor rivojlanish yo'nalishlari;
- strategik vazifalar;
- amalga oshirish mexanizmlari;
- moliyalashtirish manbalari;
- monitoring va baholash tizimi;
- xavflarni boshqarish mexanizmi.

Mazkur elementlarning o'zaro uyg'unligi strategik rejaning sifatini belgilovchi muhim omillardan biridir.

So'nggi yillarda strategik rejalashtirish mazmuni sezilarli darajada kengaymoqda. Agar ilgari strategik rivojlanish dasturlarida asosan moddiy-texnik bazani mustahkamlash va o'quv jarayonini tashkil etish masalalariga e'tibor qaratilgan bo'lsa, bugungi kunda strategik rejalashtirish quyidagi yangi yo'nalishlarni ham qamrab olmoqda:

- raqamli transformatsiyani boshqarish;
- sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish;
- ta'lim jarayonini individuallashtirish;
- inklyuziv ta'limni rivojlantirish;
- xalqaro baholash dasturlariga (PISA, TIMSS, PIRLS) tayyorgarlikni kuchaytirish;

- ekologik va barqaror rivojlanish tamoyillarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish;

- pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlash.

Mazkur yo'nalishlar strategik rejalashtirishning mazmuni tobora murakkablashib borayotganligini hamda maktab boshqaruviga innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruratini ko'rsatadi.

Maktablarda strategik rejalashtirishning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi bir qator ichki va tashqi omillarga bog'liq.

Ichki omillarga quyidagilar kiradi:

- maktab rahbarining strategik liderlik kompetensiyasi;
- pedagogik jamoaning kasbiy salohiyati;
- tashkiliy madaniyat;
- boshqaruvning shaffofligi;
- axborot tizimlarining rivojlanganligi;
- moddiy-texnik baza;
- moliyaviy resurslarning yetarliligi.

Tashqi omillar esa quyidagilardan iborat:

- davlat ta'lim siyosati;
- demografik o'zgarishlar;
- hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi;
- mehnat bozori talablari;
- ilmiy-texnik taraqqiyot;
- xalqaro ta'lim standartlari;
- global raqamli transformatsiya jarayonlari.

Mazkur omillar strategik rejalashtirishni ishlab chiqishda kompleks ravishda hisobga olinishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son, 2020-yil 23-sentyabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. PF–158-son, 2023-yil 11-sentyabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi Farmoni. PF–6079-son, 2020-yil 5-oktyabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining umumiy o‘rta ta’lim tizimini rivojlantirishga oid amaldagi qarorlari va me’yoriy-huquqiy hujjatlari.
5. Muslimov, N. X. (2021). Pedagogik menejment. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
6. Xodjayev, B. X. (2022). Ta’lim sifati menejmenti. Toshkent: O‘qituvchi.
7. Begimqulov, U. Sh. (2020). Ta’lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Toshkent.
8. Ansoff, Igor H. (1988). The New Corporate Strategy. John Wiley & Sons.
9. Bryson, John M. (2018). Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations (5th ed.). John Wiley & Sons.